

DOI: 10.18427/iri-2018-0035

Idegennyelvtanár-képzés kicsit másképp: Egy pilotprojekt első tapasztalatai

Sárvári Tünde

**SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája,
Napközi Otthonos Óvodája, Szeged**
sarvari@jgypk.szte.hu

Napjainkban egyre nagyobb teret hódít a korai idegennyelv-oktatás. A Nemzeti alaptanterv (2012) az általános iskola negyedik évfolyamától írja elő kötelező jelleggel az első idegen nyelv tanításának a bevezetését, de megfelelő feltételek teljesülése esetén erre már korábban, az 1–3. évfolyamon is lehetőséget biztosít. Ez az egyik oka annak, hogy egyre több tanító szakos hallgató választja az idegen nyelvet műveltségi területként. A tanító szakos végzettség egyrészt feljogosít az 1–4. évfolyamon az összes tantárgy oktatási-nevelési feladatainak ellátására, másrészt egy, a hallgató által választott műveltségterületen (VMT) az adott tantárgy 5–6. osztályos tanítására (vö. 2011. évi CXC. törvény 3. melléklete).

Az SZTE JGYPK Német és Német Nemzetiségi Tanszékén több éve tartok tantárgypedagógiai szemináriumokat német VMT-s tanító szakos hallgatóknak. A német VMT célja olyan képzésben részesíteni a hallgatókat, mely lehetővé teszi, hogy magas szintű nyelvtudással, megfelelő pedagógiai-pszichológiai és szakmódszertani ismeretekkel rendelkezzenek, illetve felkészítse őket arra, hogy a német nyelvet az általános iskolák 1–6. évfolyamain hatékonyan legyenek képesek oktatni.

A német VMT egyik tantárgya „A német nyelv és irodalom tanítása”. A tantárgypedagógiai szemináriumokon eddig is nagy hangsúlyt fektettem a gyakorlatorientáltságra, és a learning by doing elvet követve igyekeztem lehetőséget biztosítani arra, hogy a hallgatók ne csak elméleti ismereteket, hanem gyakorlati tapasztalatokat is szerezzenek az adott témakörökben. A budapesti Goethe Intézet munkatársaival együttműködve ebben a tanévben olyan gyakorlatorientált képzési modulokat próbálunk ki a tanítóképzésben, melyek lehetővé teszik, hogy a hallgatók induktív módon ismerjék meg a korai idegen nyelvi nevelés sajátosságait, reflektáljanak a megélt tevékenységekre és kooperatív technikák alkalmazásával közösen fedezzék fel az adott témakör szempontjából fontos elméleti ismereteket.

A modulokat két tanító szakos hallgatói csoportban próbáltuk ki. Mindkét csoport négy féléven keresztül heti két órában tanulja a német nyelvi tantárgypedagógiát. A hallgatók B1 szintű németnyelvtudással rendelkeznek. Jelen tanulmány célja a képzési koncepció és a modulok felépítésének rövid bemutatása, valamint egy konkrét modul alapján az első tapasztalatok ismertetése.

A mai idegennyelvtanár-képzés Magyarországon

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 3. melléklete kimondja, hogy az idegennyelvtanárok minden iskolatípusban és minden évfolyamon taníthatnak, így alsó tagozaton is. Sárvári (2017:50) rámutat arra, hogy az idegennyelvtanárokat jelenleg „a mesterképzés és az osztatlan tanárképzés keretein belül képezzük, ahol a hallgatók elsősorban a felső tagozatos, illetve a középiskolás tanulók nevelésére és oktatására vonatkozó szaktárgyi, didaktikai és módszertani tudásra tesznek szert. Tanítási gyakorlatukon vagy első munkahelyükön gyakornokként szembesülhetnek azzal a ténnyel, hogy 6–10 éves gyermekeket is kell tanítaniuk”.

Az alsó tagozaton, illetve az 5–6. évfolyamon megvalósuló idegen nyelvi nevelés másik lehetséges formája (ha az oktatás nem emelt szintű), hogy a tantárgynak megfelelő műveltségi területet (VMT) végzett tanító tanítja az adott idegen nyelvet. Mint az az alapképzések képzési és kimeneti követelményeiről szóló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet 3. sz. mellékletének IX. fejezet 5. pontjában olvasható, a tanító alapképzés célja olyan pedagógiai szakemberek képzése, akik

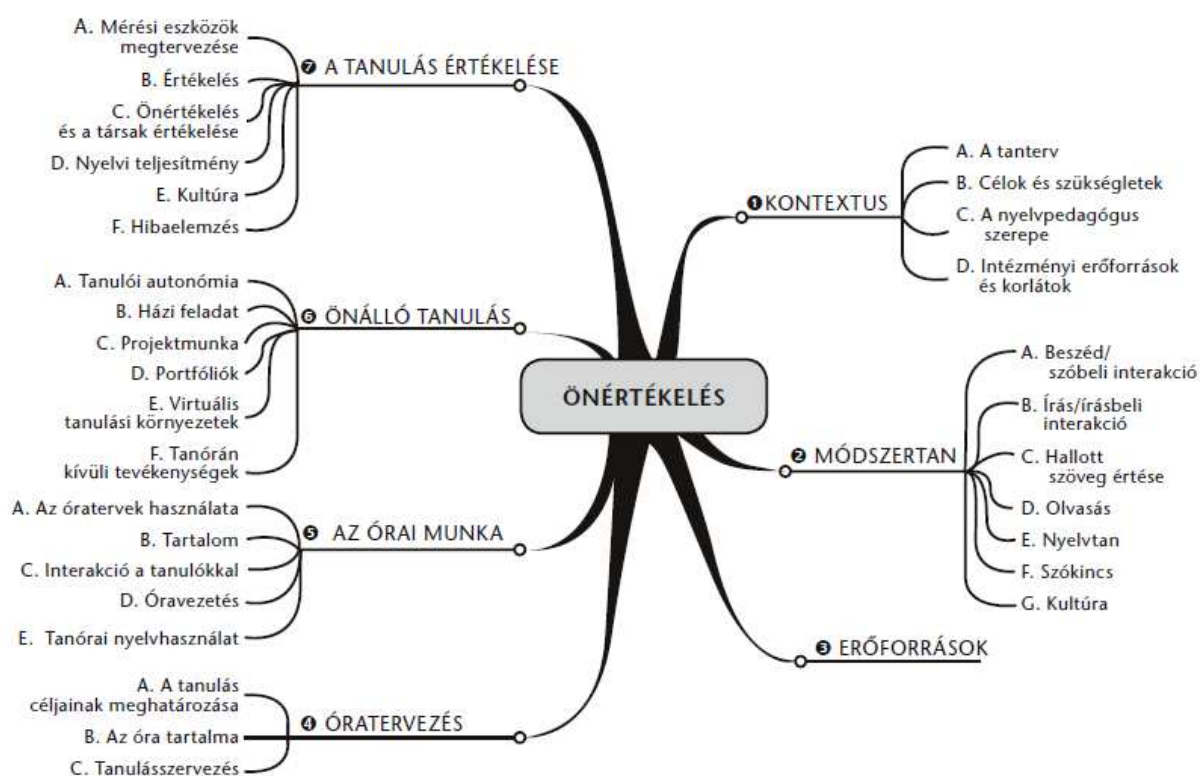
- „képesek a tanulók személyiségének komplex fejlesztésére”
- „felkészültek az általános iskola első négy évfolyamán valamennyi műveltségi terület és az első hat évfolyamán egy választott műveltségi terület nevelés-oktatás feladatainak ellátására, nemzetiségi szakirányon pedig az általános iskola első négy évfolyamán valamennyi műveltségi terület és az első hat évfolyamán a nemzetiségi anyanyelvi nevelés nevelés-oktatás feladatainak ellátására”.

Mindkét képzési forma esetén a képzés végére a hallgatóknak rendelkezniük kell az idegennyelvtanároktól elvárható kompetenciákkal. A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet értelmében a német nyelv és kultúra tanárának az alábbi kompetenciákkal kell rendelkeznie:

- *legalább C1 szintű, használható nyelvtudás* („képes a német nyelv gördülékeny, helyes, magabiztos, a mindenkori kontextusba illő használatára”)
- *célnyelvi kultúrák közvetítése* („ismeri a német nyelvű kultúrákat, azok hasonlóságait és különbségeit, képes a kultúrák közötti közvetítésre és az interkulturális kompetencia fejlesztésére”)
- *szaktudományi, szakmódszertani és szaktárgyi tudás* („ismeri a nyelv- és irodalomtudományi, kultúrtörténeti kutatások korszerű eredményeit, azok módszertanát; tájékozott az általa oktatott nyelv tanításának európai helyzetéről, a szakdidaktikai kutatásokról, a tantervi követelményekről, tantárgyi programokról, tanítási módszereiről, tanári segédanyagokról, oktatási eszközökről, alternatív módszertani törekvésekről”)
- *a pedagógiai folyamat tervezése* („képes a tanítandó tartalmak meghatározására, strukturálására, logikai felépítésére, a tanulók számára szükséges tananyagok, taneszközök, információforrások, tudáshordozók, valamint a tartalmaknak megfelelő alternatív tanítási módszerek és számonkérési formák megválasztására a Nemzeti alaptanterv és az arra épülő kerettantervek szerinti német szaktárgyi követelmények ismeretében”)
- *a pedagógiai folyamatok és a tanulók értékelése* („képes a nyelvtanulási folyamatának reflexiójára, tanulási módszerek eredményességének értékelésére”)

- a *tanulási folyamat támogatása, szervezése és irányítása* („a nyelvtanulás sajátosságainak ismeretében, valamint az ezeket alakító kulturális, szociális hatások értelmezése alapján, az egyéni szükségleteket, igényeket is figyelembe véve képes olyan pedagógiai helyzeteket teremteni, amelyek elősegítik a tanulók komplex értelmi, érzelmi, szociális és erkölcsi fejlődését”)
- *szakmai együttműködés és kommunikáció* („képes partneri együttműködésre a nevelési-oktatási folyamat résztvevőivel”)
- *elkötelezettség és felelősségvállalás a szakmai fejlődésre* („képes a szakmai információforrások megtalálására, kritikus értelmezésére, felhasználására és ezek közvetítésére”).

Nemzetközi kitekintésként érdemes figyelembe venni a nyelvtanárjelölteknek összeállított Európai portfóliót (EPOSTL¹ 2007) is, mely az Európa Tanács Élő Nyelvek Európai Központja (ECML) által a nyelvpedagógus-képzés számára kifejlesztett reflexiós eszköz. A portfólió központi eleme az önértékelési fejezetben található, a nyelvtanítással kapcsolatos 193 képességleírás. Ezek olyan kulcsképessegek, melyek elérésére minden idegen nyelvet tanító pedagógusnak törekednie kell. A leírásokat hét csoportba osztották. Az egyes csoportok az alábbi ábrán látható alcsoportokra oszlanak (EPOSTL, 2007, 6)

Ha összevetjük a két leírást, láthatjuk, hogy az Európai portfólió (EPOSTL) képességleírásai sok ponton egyeznek a képzési kimeneti követelményekkel. Mindkét dokumentumban nagy hangsúlyt kap a pedagógiai folyamatok tervezése, értékelése, a tanulási folyamatok támogatása, szervezése, irányítása, illetve szakmódszertani tudás és a célnyelvi kultúrával kapcsolatos ismeretek elsajátítása. A felsorolt kompetenciaterületek fejlesztését célozzák a budapesti Goethe Intézet

¹ Az EPOSTL a portfólió angol címének (European Portfolio for Student Teachers of Languages) rövidítése.

munkatársai által „*Schwungvoll in den Unterricht. Zehn praxisorientierte Unterrichtsmodule für die Primarschullehrerausbildung*“² című projekt keretében kidolgozott oktatási modulok is, melyeket ebben a tanévben próbálok ki a tanítószakos VMT-s hallgatóimmal.

A projektről

A Goethe Intézet neve elsősorban a tanártovábbképzésekkel kapcsolatban jut eszébe a német szakos tanároknak, hiszen az Intézet minden évben több hazai és külföldi ösztöndíjat biztosít a némettanárok számára, ahol bővíthetik módszertani ismereteiket és fejleszthetik nyelvtudásukat. A továbbképzéseken, melyeknek 1996 óta magam is egyik képzője vagyok, a résztvevők mindig hangsúlyozták, milyen jó lett volna, ha már az alapképzésük is ezt a gyakorlatorientált szemléletet követte volna. Másrészt a hallgatók is gyakran fogalmazzák meg visszajelzéseikben, hogy nagyon kevés idő jut a képzés során a gyakorlatra. Így született meg az ötlet, hogy olyan gyakorlatorientált oktatási modulokra lenne szükség, melyeket az alapképzés során alkalmazhatnánk.

2017 tavaszán a budapesti Goethe Intézet felkért, hogy a SZTE JGYPK Német és Német Nemzetiségi Tanszék szakmódszertan-oktatójaként az ELTE TÓK egyik szakmódszertan-oktatójával együtt vegyek részt a „*Schwungvoll in den Unterricht. Zehn praxisorientierte Unterrichtsmodule für die Primarschullehrerausbildung*“ című projektben. A projekt keretében az a feladatunk, hogy a projektterv megismerése után hallgatóinkkal tíz gyakorlatorientált oktatási modult próbáljunk ki és véleményezzünk, melyeket a német VMT-s hallgatók módszertani képzésének megújítására fejlesztett ki a budapesti Goethe Intézet két munkatársa. A projekt ideje alatt öt modul a 2017. évi őszi, öt modul pedig a 2018. évi tavaszi szemeszterben kerül kipróbálásra. A modulok témáinak kiválasztásánál figyelembe vették a fejlesztők az általunk felvázolt képzési gyakorlatot (tartalmak, módszerek, keretfeltételek), illetve a témajavaslatainkat. Az őszi félévben az alábbi modulokat próbálhattuk ki:

- Frühes Deutsch (Korai németnyelvtanulás)
- Spiel und Bewegung (Játék és mozgás)
- Musik und Tanz (Zene és tánc)
- (Lebendige) Literatur wird lebendig (Az (élő) irodalom életre kel)
- Planung des Deutschunterrichts mit Kindern (Óratervezés a korai nyelvoktatásban)

Minden modul négy nagy egységből áll, mindegyik tervezett időtartama 45 perc. A modulok felépítésénél a fejlesztők az ún. SERA-Modell-t vették alapul, melynek elnevezése a Simulation (szimuláció), az Erfahrung (tapasztalat), a Reflexion (reflexió) és az Anwendung (alkalmazás) német szavak kezdőbetűiből alkotott mozaikszó. Ezt a modellt nagy sikerrel alkalmazzák a cselekvésorientált továbbképzéseken (vö. Klippel, 2016; Linthout, 2004). A képzés első szakaszában a résztvevők saját élményeket gyűjtenek az adott témakörben. Ehhez behelyezkednek a tanulók szerepébe, és így végzik el az adott feladatokat, gyakorlatokat. A képzés vezetője játssza a tanár szerepét. Ez a módszer lehetővé

² A modulok jelenleg még csak kézirat formájában a projektben résztvevők számára érhetőek el, de a kipróbálás után a végeleges változat ingyenesen letölthető lesz a Goethe Intézet honlapjáról.

teszi, hogy a diákok szemszögéből éljék meg a résztvevők a tanári magatartást. Ezt követi a reflexió, ahol a résztvevők reflektálnak a megélt eseményekre. Ide köthető a Legutke által „Theorie-Injektion”-nak (elmélet-injekció) nevezett lépés (Klippel, 2016:148), amikor a képzés vezetője a felmerült észrevételeket, tapasztalatokat a megfelelő elméleti háttérrel egészíti ki. Az utolsó fázisban pedig a megszerzett ismereteket alkalmazzák a résztvevők a gyakorlatban.

A gyakorlatorientált modulok első három egységében a témakörrel kapcsolatosan szimuláció formájában különböző tevékenységeket próbálnak ki a hallgatók, behelyezkedve a 6–10 éves kezdő nyelvtanulók szerepébe. Ezt követően az élményeiket, tapasztalataikat összegezve reflektálnak az eseményekre, melyeket az oktató kiegészít a szükséges elméleti ismeretekkel. Így sajátítják el a hallgatók a szükséges tudást. Az utolsó egységben először párokban, illetve kisebb csoportokban beszélnek meg a hallgatók, mit csináltak a modul kipróbálása során. A közös megbeszélésnél mindenki elmondhatja, melyik tevékenység tetszett neki a legjobban, melyik volt a legérdekesebb, illetve volt-e olyan, amit nem szívesen csinált. Azt is elmondják a hallgatók, milyen eredményeket értek el a nyelvi fejlődés szempontjából. Ezt követően az ún. „*Ich-kann-schon-Bogen*” segítségével, melyen a témakörrel kapcsolatos állítások szerepelnek, végiggondolják, mi az, amit már jól tudnak, és mi az, amit még fejleszteniük kell. Ehhez a részhez tartozik a „*Meine persönliche Fachbibliothek*” lap is, ahol a témával kapcsolatos szakirodalmi hivatkozásokat gyűjthetik össze a hallgatók.

Az első modul (*Frühes Deutsch*) egyfajta ráhangolódás, bevezetés. A hallgatók először saját nyelvtanulási tapasztalataikra reflektálhatnak, majd erre építve ismerhetik meg a kooperatív technikák alkalmazásával a korai nyelvoktatás sajátosságait, az egyéni többnyelvűség fogalmát, valamint megtudhatják, mi a Nyelvek Európai Napja, miért jött létre, és mikor ünnepejük. A modul tartalma hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók

- bővítsék szaktudományi, szakmódszertani és szaktárgyi tudásukat,
- képesek legyenek a szakmai információforrások megtalálására, kritikus értelmezésére, felhasználására és ezek közvetítésére
- fejlesszék idegen nyelvi kompetenciájukat, szakszókincsüket.

A szakirodalomban (Chighini & Kirsch, 2009; Lundquist-Mog & Widlok, 2015) a játékot, az autentikus szövegek valamint a gyermekek számára egyéb tantárgyakból ismert témakörök alkalmazását emelik ki, mint a gyermeki tanulás leghatékonyabb módját. Ezért a második, a harmadik és a negyedik modulban ezeket a tanulási utakat próbálhatják ki konkrét példák alapján a hallgatók behelyezkedve a tanulók szerepébe. Elsősorban a Goethe Intézet gyermekek számára kifejlesztett *Deutsch mit Hans Hase in Kindergarten und Vorschule (Hans Hase taneszközcsomag)*³ oktatócsomagra, illetve a *Deutschmodule für Kinder (Német nyelvi modulok gyerekeknek)*⁴ című segédanyagokra építenek a modulok, melyek mindenki számára ingyenesen elérhetők az interneten. A saját megélt tapasztalatokat összegezve, az élményekre reflektálva tanulják meg a hallgatók, mi a szerepe a játékos tevékenységeknek, a mozgásnak, a zenének, a daloknak és a gyermekirodalomnak a korai idegen nyelvi nevelésben. Ezek a modulok is elősegítik, hogy a hallgatók

³ <https://www.goethe.de/de/spr/unt/kum/dki/kuv.html>

⁴ <https://www.goethe.de/ins/hu/de/spr/unt/kum/kin/mod.html>

- saját élményeik alapján tudatosítsák magukban a gyermeki nyelvtanulás leghatékonyabb módjait, ezáltal bővítve szaktudományi, szakmódszertani és szaktárgyi tudásukat
- képesek legyenek a szakmai információforrások megtalálására, kritikus értelmezésére, felhasználására és ezek közvetítésére
- fejlesszék idegen nyelvi kompetenciájukat, szakszókincsüket.

A korábbi modulok kipróbálása során szerzett tapasztalatokat és elsajátított tudást is alkalmazzák a hallgatók az ötödik modulban (Planung des Deutschunterrichts mit Kindern), ahol a pedagógiai folyamatok tervezése áll a középpontban. Sokéves mentori tapasztalatom alapján elmondhatom, hogy egy-egy tanóra megtervezése mindig nagy kihívást jelent a tanárjelöltek és a kezdő pedagógusok számára is. Különösen igaz ez akkor, ha olyan 6–8 éves tanulóknak kell nyelvórát tervezni, akik még az idegen nyelvi olvasás és írás bevezetése előtt állnak. A gyermekek másképp tanulnak, mint a kamaszok vagy a felnőttek. Erre a tervezésnél is nagy figyelmet kell fordítani. A modul lehetővé teszi, hogy a hallgatók elkészült óratervezetek rekonstruálásával ismerjék meg a nyelvóra fő fázisait, a nyelvóra felépítésének logikáját, szem előtt tartva a célcsoport életkori és nyelvi sajátosságait. A harmadik egységben megismerkednek a magyarországi köznevelés két alapidokumentumával, a Nemzeti alaptantervvel és a kerettantervvel is.

Az első tapasztalatok

Mint a bevezetőben már említettem, korábbi módszertanóráimon is nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy az idő szorítása ellenére is a szemináriumokon a learning by doing elvet követve minél nagyobb szerepet kapjon a gyakorlatorientáltság. A főleg előadásokhoz szokott hallgatókat ez kezdetben meglepte, de azután megszokták, sőt megszerették ezt a megközelítési módot. A tanító-, illetve óvodapedagógus-szakos hallgatók általában nyitottabbak voltak a játékos, mozgásos tevékenységekre, a szimulációkra, mint a mester szakos hallgatók. Ennek ellenére még a tanító szakos hallgatóim is meglepődtek, amikor a projekt rövid ismertetése után a Spiel und Bewegung modul nyitásaként képkártyákkal játszottunk memóriajátékot, párosítottuk az állatokat és a lakóhelyüket, majd a kimaradt képen látható egérről tanultunk meg mozgással kísérve egy verset (*Wo wohnt die Maus?*). Ezt követte az egér házának elkészítése, illetve az egység lezárásaként egy fogócska. A kipróbált tevékenységek mindegyike megtalálható a „Wohnen” című Deutschmodule für Kinder segédanyagban.

A játékos, mozgásos részt követte a reflexiós fázis, amikor először összegyűjtöttük, mit is csináltunk, majd a hallgatók megpróbálták az egyes lépésekhez tartozó célokat fogalmazni. Korábbi tapasztalataim is azt mutatták, hogy a hallgatók számára nagy nehézséget jelent a célok helyes megfogalmazása. Sok esetben a tanulók cselekvéseit nevezik meg célként, pedig az csak a módja a cél elérésének. Ez a probléma most is felmerült. Ezután csoportmunkában azt gyűjtötték össze a hallgatók, mit jelent számukra a játékos tanulás (spielerisches Lernen). Ennél a feladatnál sok jó ötlete volt a hallgatóknak, de nem minden esetben rendelkeztek a megfelelő szakszókincssel, ezért szükség volt a már említett „Theorie-Injektion”-ra. A közös megbeszélés lehetőséget biztosított arra, hogy a hallgatók bővítsék a témával kapcsolatos szókincsüket. A megbeszélés során arra is kitértünk, mely életkorban hasznos a játékos tanulás.

A szakszókinccs további bővítését, illetve német nyelvű szakirodalmi szövegek olvasását, megértését és közvetítését tette lehetővé a szabadon választható kutatómunka. A hallgatók több interneten elérhető, a témával kapcsolatos módszertani tanulmány közül választhattak. Arra kértem őket, készítsenek egy rövid összefoglalót a többiek számára az olvasott tanulmányról, amit a következő alkalommal ismertetnek a csoportban. A német nyelvű szakszöveg értelmezése nem minden hallgatónak ment zökkenőmentesen. Ismét arra a megállapításra jutottam, hogy bár az 1990-es évek óta állítólag a kommunikatív nyelvtanítási módszer szerint tanítunk idegen nyelveket, a legtöbb nyelvtanár továbbra is az olvasó-fordító módszer mindenhatóságában hisz, és nem tanít a diákjainak szövegértési stratégiákat. Pedig ezeknek nagy hasznát vennék a diákok.

A modul lezárásakor megbeszéltük, kinek melyik tevékenység tetszett a legjobban, mit tartottak a legérdekesebbnek. Minden hallgató kiemelte, hogy nagyon élvezte a játékos tevékenységeket, és a kipróbálást követő reflexiós fázis segített nekik abban, hogy megértsék, mit miért csináltunk. A legtöbben azt emelték ki, hogy maguk is meglepődtek, milyen könnyen sikerült megtanulniuk a verset annak ellenére, hogy nem kapták meg a szöveget. A manuális tevékenység is nagy sikert aratott. Többen megemlítették, hogy a szakirodalom feldolgozása nagyon sok idejükbe és energiájukba került, de úgy érzik, nem volt hiábavaló.

Az „Ich-kann-schon-Bogen” kitöltése nagymértékben elősegítette a hallgatók önértékelésének és önismeretének fejlődését. A legtöbben nagyon kritikusan szemlélték saját tevékenységüket.

Oktatóként tőlem is sok felkészülést igényeltek a modulok, annak ellenére, hogy a legtöbb felhasznált anyagot ismertem, illetve magam is használtam korábban. Számomra az volt a legnehezebb, hogy egy olyan tervhez kellett tartanom magam, ami eredetileg nem az enyém. Bár az esetek többségében hasonlóan jártam volna el, mint a fejlesztők, mégis nehezemre esett szó szerint követni a leírtakat. A hallgatók lelkesedése és motiváltsága azonban minden erőfeszítést megért.

Összegzés

Jelen tanulmány célja az volt, hogy rövid összefoglalót adjon egy kipróbálás alatt álló gyakorlatorientált modulcsomagról, mely lehetővé teszi, hogy az idegennyelvtanár-képzés kicsit másképp történjen. Wicke már a 90-es évek elején azt a címet adta egyik könyvének, hogy „Aktive Schüler lernen besser” (Wicke, 1993), azaz az aktív tanulók jobban tanulnak. Ez a megállapítás azonban nemcsak a köznevelésben, de a felsőoktatásban tanuló diákokra is igaz. Ezt bizonyítják annak a pilotprojektnek az első eredményei is, melyet ebben a félévében kezdtem el tanítószakos német VMT-s hallgatóimmal.

A félév során öt gyakorlatorientált modult próbáltunk ki, melyet a budapesti Goethe Intézet munkatársai fejlesztettek a tanító alapképzésben résztvevő német VMT-s hallgatók számára. A modulok témakörei a korai idegen nyelvi nevelés legfontosabb elemeit dolgozzák fel a SERA-Modell alkalmazásával, ahol a tanulási folyamatban a hallgatók (részben a 6–10 éves kezdő nyelvtanulók „bőrébe bújva”) aktívan, szimulációk és reflexiók keretében vesznek részt.

A hallgatók motiválása mellett idegennyelv-tanári kompetenciák fejlesztése terén is nagy előrelépéseket értünk el: bővült a hallgatók szaktárgyi és szakmódszertani tudása, egyre nagyobb gyakorlatra tettek szert a német nyelvű szakirodalom megértésében és közvetítésében, fejlődött az együttműködési készségük és a

kommunikációjuk. A modulok egyértelműen sikert arattak a hallgatók körében, alig várják az újabb félévet, amikor ismét a gyakorlatorientált modulok segítségével mélyedhetnek el a korai idegennyelv-oktatás rejtelmeiben.

Irodalomjegyzék

- Alapképzési és hitéleti szakok jegyzéke.* Letöltés: <http://www.nefmi.gov.hu/kkk> [2017.12.10].
- Chighini, Patricia, & Kirsch, Dieter (2009). *Deutsch im Primarbereich*. Berlin: Langenscheidt.
- Európa Tanács (2007). *EPOSTL. Európai portfólió nyelvtanárjelölteknek.* Letöltés: <http://archive.ecml.at/mtp2/FTE/html/EPOSTL.pdf> [2017.12.28].
- Képzési és kimeneti követelmények.* 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról.
- Klippel, Friederike (2016). *Teaching Languages. Sprachen lehren (Münchener Arbeiten zur Fremdsprachen-Forschung)*. Münster: Waxmann.
- Linthout, Gisela. (2004). *Handlungsorientierter Fremdsprachenunterricht. Ein Trainingsprogramm zur Kompetenzentwicklung für den Beruf.* Amsterdam und New York: Rodopi.
- Lundquist-Mog, Angelika, & Widlok, Beate (2015). *DaF für Kinder.* dll 8. München: Goethe Institut.
- Nemzeti alaptanterv.* 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. *Magyar közlöny*, (66), 10635-10847.
- Nemzeti köznevelési törvény.* 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről.
- Sárvári Tünde (2017). Milyen kompetenciákra van szükségük a 21. század idegennyelv-tanárainak? In *A pedagógusképzés múltja, jelene és jövője. Jubileumi konferencia az esztergomi érseki tanítóképzés 175., az óvodapedagógus-képzés 125. és a tanárképzés 25. évfordulója alkalmából. Absztraktkötet* (pp. 50-51). Letöltés: http://pk.uni-pae.hu/images/dokumentumok/jubileumi_konf_esztergom_2017.pdf [2017.12.10].
- Tanárszakok képzési és kimeneti követelményei.* 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről.
- Wicke, Rainer E. (1993). *Aktive Schüler lernen besser: Ein Handbuch aus der Praxis für die Praxis.* Stuttgart: Klett.